

Мудрієвська І.І.

ДУ «Інститут всевітньої історії Національної академії наук України»

ФОРМУВАННЯ ТА ЗМІНА ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО ДРУГУ СВІТОВУ ВІЙНУ У ШВЕЙЦАРІЇ (ЧАСТИНА ПЕРША)

Досліджено політику історичної пам'яті про Другу світову війну у Швейцарській Конфедерації у післявоєнний період до кінця 1980-х рр. Акцентовано, що на формування даної політики, що розпочалося після закінчення війни, мала вплив ідеологія «духовна оборона». Простежено, що в основі історичної пам'яті вказаного періоду домінувала ідея позиціонування Швейцарії як винятково нейтральної, консолідованої, потужної та доброзичливої країни. Виявлено, що політичні та військові еліти країни виступили ініціаторами створення окремих історичних міфів, пов'язаних з такими важливими поняттями швейцарської історії 1939–1945 рр., як суворий нейтралітет, «Національний редут», гуманітарна політика. У зв'язку з цим значна кількість фактів про діяльність країни у воєнні роки була прихована або представлена суспільству частково. Підкреслено, що така політика історичної пам'яті покликана була забезпечити внутрішню і зовнішню стабільність Швейцарії, зокрема підтримку репутації влади у суспільстві, позитивного іміджу країни за кордоном, а також зміцнення національної ідентичності та суспільної консолідації. Проаналізовано, що з кожним повоєнним десятиліттям і до кінця 1980-х рр. завдяки новим неупередженим дослідженням науковців, напрацюванням журналістів, митців більшість міфів, створених у післявоєнний період, були розвіяні. Суттєві розбіжності між результатами їх роботи та офіційною політикою історичної пам'яті спровокувало серйозну кризу історичної пам'яті у Швейцарії. Зроблено висновок, що криза не одразу спричинила зміну парадигми і лише величезний тиск ззовні вплинув на рішення Федеральної Ради створити Незалежну комісію експертів Швейцарії – «Друга світова війна», що зрештою призвело до зміни офіційної позиції влади з даного питання. Результати діяльності Комісії Берж'є та зміни у парадигмі офіційної історичної пам'яті про Другу світову війну у Швейцарії, до яких призвели висновки та рекомендації експертів, будуть розглянуті у другій частині нашої наукової розвідки.

Ключові слова: Швейцарія, історична пам'ять, Друга світова війна, національна ідентичність, історичний міф, нейтралітет, економічна та гуманітарна політика.

Постановка проблеми. Політика історичної пам'яті належить до дієвих способів впливу на самоусвідомлення громадян, володіє надзвичайно сильним потенціалом формування національної ідентичності та єдності, підтримання суспільної консолідації. Серед досліджень політики пам'яті різних країн світу особливий інтерес викликає дослідження політики пам'яті в Швейцарській Конфедерації.

Швейцарія – високорозвинена країна в економічному і науково-технічному відношенні, один з головних банківських і фінансових центрів світу. В Швейцарській Конфедерації наявний високий рівень прав і свобод громадян у політичній та суспільній сферах. Нейтральний статус є однією з ідентифікуючих ознак цієї країни, якому вже майже 500 років. Постійний нейтралітет є принципом зовнішньої політики Швейцарії, що, в свою чергу, сприяє збереженню державної неза-

лежності та цілісності країни, яка складається з різних мовно-етнічних спільнот. В той самий час Швейцарська Конфедерація реалізує активну зовнішню політику. Швейцарський нейтралітет забезпечив умови для збереження суверенітету країни в складних умовах під час Другої світової війни. Варто зауважити, будучи нейтральною державою, Швейцарія запровадила санкції проти Росії за військову агресію проти України 2022 р. Так, у січні 2023 р. Федеральна Рада Швейцарії запровадила подальші обмежувальні заходи проти Росії, синхронізуючи їх з дев'ятим пакетом санкцій проти РФ, які були ухвалені Європейським Союзом [1].

Актуальність дослідження обумовлюється потребою вивчення швейцарської політики історичної пам'яті про Другу світову війну, оскільки в цей період були сформовані важливі принципи її внутрішньої та зовнішньої політики. На сучас-

ному етапі науковий аналіз політики історичної пам'яті Швейцарії складає для України безпосередній прагматичний інтерес, що сприятиме подальшому вивченню історичного розвитку зазначеної країни, розуміння її менталітету та цінностей, що, в свою чергу, може стати в нагоді для розширення українсько-швейцарського співробітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Швейцарська історіографія історії країни в роки Другої світової війни включає декілька основних напрямів. Праці стосуються економічної, гуманітарної, зовнішньої політики Швейцарії, стратегії оборони країни, історичної пам'яті про Другу світову війну. Окрему групу досліджень складають результати роботи Незалежної комісії експертів Швейцарії – «Друга світова війна» (Комісія Берж'є) (1996–2001 рр.). Наукових доробків, в яких предметом дослідження є суто швейцарська історична пам'ять про Другу світову війну, наявна обмежена кількість, однак цієї проблеми прямо чи опосередковано торкалися у своїх працях частина швейцарських вчених, вивчаючи, зазначені вище, актуальні питання історії Швейцарії даного періоду.

Швейцарія зазнавала постійної критики за невідповідність її політики під час Другої світової війни заявленому нейтральному статусу, особливо щодо відносин з Третім Рейхом, тому в 1996 р. за рішенням Федеральних зборів була створена Незалежна комісія експертів Швейцарії – «Друга світова війна», до складу якої ввійшли швейцарські та закордонні історики на чолі з Ж.-Фр. Берж'є. Комісія Берж'є мала провести дослідження з історичної та правової точок зору щодо обсягів та долі активів переміщених до країни до, під час і після Другої світової війни, торгівлі золотом та операції з іноземною валютою, відносин швейцарських компаній з націонал-соціалістичною економікою. Іншою ключовою темою стала політика Швейцарії щодо біженців [2].

Особливості та результати діяльності Незалежної комісії експертів Швейцарії – «Друга світова війна» буде проаналізовано в другій частині наукової розвідки, яка стане продовженням нашого дослідження, наразі ж окреслимо специфіку праць відомих швейцарських науковців, які згодом стали членами вказаної Комісії, зокрема Ж.-Фр. Берж'є, Г. Крайса, Ж. Пікара, Р. Луді, Я. Таннера.

Ж.-Фр. Берж'є – професор технічної школи Цюриха, фахівець з економічної історії Швейцарії та Європи XIII-XVIII ст., а також історії індустріалізації [3]. Після погодження очолити Незалежну

комісію експертів у 1996 р. Ж.-Фр. Берж'є став широко відомим істориком. Варто зауважити, що він погодився взяти на себе величезну відповідальність, адже Комісія мала дати відповіді на низку суперечливих і болючих питань, які однозначно мали вплинути на імідж країни за кордоном.

Г. Крайс – швейцарський історик, професор Базельського університету, праці якого стосуються дослідження політики нейтралітету, політики щодо біженців, проблеми торгівлі пограбованими витворами мистецтва у Швейцарії між 1933 і 1945 рр. [4–5].

Вивченню становища євреїв у Швейцарії, а також проблемі активів жертв нацистського режиму присвячені праці професора Базельського університету Ж. Пікара [6–7]. Дослідження проблем Голокосту, післявоєнної реституції та компенсаційних виплат жертвам нацистського режиму, історичної пам'яті в Швейцарії та повоєнній Європі в контексті зазначених вище проблем знайшло своє відображення на сторінках праць історика, швейцарської дослідниці Р. Луді [8–9].

Для вирішення дослідницьких завдань питання гуманітарної політики Швейцарії щодо біженців, незаконного перетину кордону та утримання інтернованих військовослужбовців у Швейцарії працювало багато швейцарських вчених, але особливо варто зазначити про науковий доробок К. Людвіга [10], Ю. Штадельманна і С. Краусе [11]. Карл Людвіг – професор Базельського університету, вважається основоположником швейцарської історіографії історії країни у період Другої світової війни. За дорученням Федеральної Ради він опублікував у 1957 р. свою відому роботу «Політика Швейцарії щодо біженців з 1933 по 1955 рр.», яка стала першим науковим аналізом швейцарської політики щодо біженців [10].

Історії економічного розвитку Швейцарії у зазначений період, зокрема федерального бюджету, валюти, військової економіки, фінансового права, а також історичної пам'яті, пов'язаної з окресленою проблематикою, присвячені праці швейцарського історика, професора Цюрихського університету Я. Таннера [12–13].

Проблема історичної пам'яті про Другу світову війну у Швейцарії також стала предметом дослідження професора Історичного інституту Бернського університету К. Деюнга [14–15], швейцарських дослідників – Н. Бургермайстера і Н. Петера [16].

Важливими темами дослідження для швейцарських науковців стали питання підготовки Швейцарії до війни, створення стратегії оборони

(К. Урнер) [17], а також зовнішньої політики країни в 1939–1945 рр. у контексті значення «добрих послуг» (Д. Трахслер) [18].

Окремо варто зазначити, що чільне місце в швейцарській історіографії займають роботи науковців, присвячені вивченню особливостей швейцарського нейтралітету. В цьому контексті варто згадати працю Е. Бонжура «Історія швейцарського нейтралітету», де автор проаналізував сутність феномену швейцарського нейтралітету [19].

Серед зарубіжних праць, що безпосередньо стосуються теми дослідження – швейцарської історичної пам'яті про Другу світову війну, нашу увагу привернула робота Омс С. з Новоорлеанського університету (США) [20].

В українській історіографії ґрунтовно проаналізовано політику Швейцарії у роки Другої світової війни в дисертаційній роботі Печиборщ В.Ю. [21].

Таким чином, швейцарська наукова думка активно займається вивченням історії країни у роки Другої світової війни. Серед низки праць найбільше робіт присвячено темам політики влади у гуманітарній та економічній сферах країни, швейцарському нейтралітету. Вивчення проблематики історичної пам'яті привертає менший інтерес науковців у порівнянні із зазначеними питаннями вище, хоча ця тема набуває все більшої актуальності для дослідження. В українській історичній науці даній проблематиці приділено вкрай мало уваги і вона не стала предметом спеціалізованого наукового дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета наукової розвідки – дослідити процес формування, розвитку та змін швейцарської політики історичної пам'яті про Другу світову війну у післявоєнний період до кінця 1980-х рр., з'ясувати її суть та специфіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Швейцарії пам'ять про Другу світову війну відіграла важливу роль для зміцнення національної ідентичності, не зважаючи на те, що вона була однією з небагатьох країн Європи, яка не брала участі в цьому конфлікті безпосередньо. Варто зауважити, що загроза німецького вторгнення, висіла, як Дамоклів меч над швейцарським суспільством під час воєнних років [14, с. 58].

В офіційній швейцарській пам'яті про війну упродовж багатьох десятиліть домінував образ об'єднаної нації, що чинить опір і одночасно залишається вірною своїй традиційній гуманітарній місії. В основі офіційної політики пам'яті домінували переконання, що Німеччина не наважилася

напасти на Швейцарію через наявність швейцарських солдатів, які були готові захищатися в Альпах [14, с. 58–59].

Оскільки Швейцарія не зазнала спустошення внаслідок війни, воєнні роки не запам'яталися як травматичний період, але як час, у який «від генерала до найменшого військовослужбовця, від Федеральної Ради до старої жінки, яка обрізала овочі в квітковому горщику, всі працювали над збереженням незалежності нашої країни і свободи своїх громадян», як стверджує у своїх спогадах від 1975 р. член Федеральної Ради Ф.Т. Вален. У цих же спогадах період 1939–1945 рр. описується як час «національного випробування», під час якого небезпека «згуртувала народ разом з усіма його різними індивідами» [14, с. 59].

Передвоєнні роки та 1939–1945 рр. Швейцарія зустріла сконсолідованою в ідеологічному та політичному відношеннях. Ще до початку Другої світової війни Швейцарія відчула необхідність захистити власні ідентичність, національні інтереси та суверенітет від наростаючої хвилі націонал-соціалізму в Німеччині, що загрожувала як на політичному так і культурному рівні. У відповідь на привид нацистського вторгнення швейцарські еліти започаткували рух, який став відомий як «духовна оборона нації», метою якого став захист Швейцарії шляхом зміцнення її унікальної національної ідентичності та посилення прагнення до політичної незалежності та військового національного захисту.

Ідеологія «духовна оборона» охоплювала всі сфери життя швейцарського суспільства і мала величезний вплив на нього вже у повоєнний період. Однією з визначальних рис вищезгаданої ідеології став захист традиційних цінностей, в основі яких поставали унікальні риси швейцарської культури, що коротко можуть бути охарактеризовані як «єдність у різноманітті». Така політика дала позитивні результати: згуртування та об'єднання строкатого у етнічному сенсі швейцарського суспільства, розвиток культури при збереженні принципу суверенітету кантонів, підтримка з фонду федерального бюджету основних освітніх, наукових та культурних інституцій країни, розвиток демократії [21, с. 59, 174]. Оборона країни у невійськовій сфері знайшла своє відображення у розробці та впровадженні саме цієї ідеології.

Ідеологія «духовна оборона» дозволила уряду впливати на формування швейцарської офіційної історичної пам'яті про Другу світову війну, що розпочалося одразу після закінчення війни,

навіть більше – сформуванню прийнятну історичну пам'ять про війну, що в свою чергу, сприяло зміцненню національної ідентичності.

Відповідно постала необхідність включення подій війни до оновленого національного історичного нарративу для підтримання цілісності швейцарської ідентичності. У центрі цієї конструкції були обоюдоцінні напрями зміцнення старих і утвердження нових національних історичних міфів, перш за все, мова йде про міф про суворий нейтралітет, міф про «Національний редут» (успішний відступ у основну фортецю швейцарської системи оборони на випадок нападу), а також міф про образ Швейцарії, що асоціюється з образом доброго самарянина (Притча про милосердного самарянина, яка описується у Біблії), яка ніби вітала біженців з нацистської Німеччини. Ці міфи використовувалися як потужні орієнтири, навколо яких була організована колективна пам'ять про війну в післявоєнній Швейцарії. Вони були настільки потужними та глибокими, що журналісти, митці, історики десятиліттями намагалися демістифікувати та деконструювати траєкторію подій Другої світової війни, щоб віднайти шлях для більш раціонального та фактичного вивчення історії Швейцарії тих часів. Країна потребувала вкоріненості у своїй ідентичності нейтралітету. Таким чином, міфи про потужний військовий захист незалежності Швейцарії та дії в якості притулку для біженців з нацистської Німеччини були життєво важливою частиною цього процесу стабілізації. Ці стабілізаційні зусилля відображені важливою роллю, яку взяли на себе уряд і армія, в якості творців та охоронців колективної пам'яті про Другу світову війну. Швейцарські державні діячі, такі як М. Петіп'єр і воєначальники, такі як генерал А. Гізан, взяли на себе роль головних міфотворців [20, с. 18–20].

Влада Швейцарії забезпечила впровадження офіційної стійкої політики історичної пам'яті про війну, в якій Швейцарію було зображено як нейтральну, добре укріплену та доброзичливу країну, яка залишилася невинною і незачепленою війною [20, с. 4].

Національна ідентичність багатонаціональної Швейцарії займає чільне місце в історичному національному нарративі, але базується вона не на етнічних принципах, як у випадку з Німеччиною, чи культурних рисах, як у випадку з Францією. Історичні міфи відіграли важливу роль у створенні цілісної швейцарської нації, зміцненні швейцарської національної ідентичності, і забезпечили швейцарському національному історич-

ному нарративу спадкоємність від Середньовіччя до XXI ст. Саме тому важливо було включити події Другої світової війни у ретельно побудований швейцарський історичний нарратив [20, с. 19].

Події, які відповідали міфічному самоуявленню, підкреслювалися, посилювалися і часто прикрашалися. Історичні факти, такі як наприклад те, що Швейцарія відмовила приблизно 20 000 біженцям у в'їзді, співробітництво Швейцарії з нацистською Німеччиною (в економічній сфері) і Союзниками (дозволялося працювати розвідувальним службам на своїй території), що не відповідали офіційній концепції суворого нейтралітету під час війни, були тимчасовими забутими і замовчуваними в офіційному викладі історії країни та вийшли на світло лише через десятиліття після Другої світової війни [20, с. 20].

В цьому контексті варто зазначити деякі факти про гуманітарну та економічну політику Швейцарії в роки Другої світової війни, оскільки вказані напрями стали найбільш суперечливими, неоднозначно трактованими, часто з оцінками різкої критики, що стали аргументами у процесі міжнародних судових проваджень кінця XX – початку XXI ст. Формування курсу гуманітарної політики Швейцарії в означений період залежало від складного комплексу внутрішніх (проблема присутності великої кількості іноземців, пов'язана з цим складна ситуація на ринку праці, недостатня забезпеченість ресурсами) та зовнішніх (існування загрози нападу з боку Німеччини, необхідність захисту позитивного нейтрального іміджу держави на міжнародній арені, що було особливо важливо для Швейцарії як країни надзвичайно залежної від експорту) факторів. Визначальним у прийнятті владою Швейцарської Конфедерації рішень щодо регулювання гуманітарної політики упродовж всього періоду війни залишався принцип пріоритету власної безпеки та внутрішньополітичної стабільності. Цим пояснюються як спроби представників Конфедерації на всіх міжнародних форумах захистити позицію держави, як виключно транзитної країни для біженців, так і такі радикальні дії, як прийняття рішення про відновлення візового режиму, закриття швейцарського кордону у 1938 та 1942 рр. та запровадження спеціальних позначень для паспортів неарійських підданих Третього Рейху, які розглядалися виключно як вимушені та превентивні заходи та такі, що були історичною необхідністю для збереження суверенітету нейтральної країни в умовах ведення глобального конфлікту [21, с. 159, 170].

У 1938 р. після переговорів з Німеччиною Федеральна Рада прийняла рішення щодо додавання штамп «J» до паспортів німецьких євреїв, що дозволило владі Швейцарії розрізняти євреїв та інших німців [22, с. 8].

Загалом, під час війни понад 100 000 солдатів були тимчасово інтерновані до Швейцарії. Швейцарія прийняла понад 180 000 цивільних біженців, з яких близько 55 000 були дорослими цивільними, половина з яких були євреями. Майже 60 000 дітей провели деякий час у Швейцарії, відновлюючись, і понад 66 000 прикордонних біженців недовго проживали в Швейцарії під час бойових дій. Саме в той час, коли Німеччина почала депортувати євреїв із Західної Європи до концентраційних таборів (серпень 1942 р.), Швейцарія оголосила про закриття своїх кордонів. Підраховано, що під час війни близько 20 000 єврейським біженцям було відмовлено у в'їзді на кордоні, близько 10 000 заяв на візу були відхилені [22, с. 8].

Для економічної політики Швейцарії періоду війни 1939–1945 рр. характерним було збереження традиційних зв'язків з Німеччиною. Перед війною Німеччина була одним із найважливіших торгових партнерів Швейцарії. Під час війни різко зріс експорт до Німеччини. Навпаки, торгівля з Союзниками була надзвичайно важкою через те, що Швейцарія була оточена державами Осі. Експорт до Союзників становив лише одну третину від швейцарського експорту до Третього Рейху. Маючи невелику кількість природних ресурсів, Швейцарія також залежала від імпорту з Німеччини та Італії, які контролювали всі шляхи доступу. Транзитні залізничні сполучення продовжували проходити між Італією та Німеччиною через Швейцарію [22, с. 7].

Розвиток банківської системи Швейцарії в роки Другої світової війни, надання нею урядових кредитів більшості країн, які брали участь у війні, сприяло тому, що Швейцарія змогла залишитись поза безпосереднім конфліктом. Однак, саме цей напрям зовнішньої політики Швейцарії став приводом для розгортання міжнародних суперечок навколо проблеми незапитаних активів, які було остаточно вирішено лише на початку ХХІ ст. [21, с. 135–136, 176]. Адже у часи Другої світової війни в швейцарських банках осіли значні суми коштів, що належали жертвам нацистського режиму. Національний банк Швейцарії купував золото у Німецького Рейхсбанку, маючи відомості, що золото було викрадено з центральних банків окупованих країн («нацистське золото») [22, с. 7].

Повертаючись до питання утвердження та культивування історичних міфів, слід відмітити, що особливо про це свідчать швейцарські історичні підручники, в яких були представлені події Другої світової війни в післявоєнний період. До кінця 1980-х рр. концепція нейтралітету Швейцарії у роки Другої світової війни здебільшого пропонувалася як правдоподібний опис і була ключовим елементом швейцарського історичного нарративу в швейцарських шкільних підручниках, а в окремих підручниках цей міф представлявся як безсумнівний історичний факт. Міф про суворий нейтралітет Швейцарії під час війни був потужним, але, в той же час, небезпечним міфом у післявоєнній країні. Потужним, оскільки він став важливою і довговічною складовою швейцарського самовизначення, але також небезпечним в тому сенсі, що він сформував димову завісу для таємних дій влади 1939–1945 рр., які не було заплановано доводити до відома швейцарської громадськості. Окремі види співпраці Швейцарії з державами Осі та Союзниками або приховувалася або повідомлялася вкрай вибірково [20, с. 20, 22].

Наскільки далеко був готовий зайти швейцарський уряд, щоб захистити цей міф про суворий нейтралітет стає очевидним у суперечці про публікацію важливого багатотомного зібрання захоплених німецьких документів американським урядом (Документи про німецьку зовнішню політику). Уряд Швейцарії невтомно працював майже десять років, щоб припинити публікацію документів, які розкрили докази таємної франко-швейцарської військової співпраці під час війни, що підірвало б його концепцію суворого нейтралітету. Хоча документи були опубліковані в 1961 р., уряду вдалося запобігти кризі з цими історичними викриттями [20, с. 21–22].

Міф про «Національний редут» поєднує в собі пам'ять про військову загрозу і стійкість швейцарського народу і армії, а також географічний фактор – Альпи. Альпи – центр «Національного редуту», що став символом збройних сил Швейцарії щодо опору нацистській Німеччині упродовж всієї війни. На сторінках низки історичних книг післявоєнної Швейцарії міф про «Національний редут» домінував у розділі про історію країни під час Другої світової війни. Військові аспекти та загроза швейцарському народу знаходилися в центрі уваги. Здається, це сталося лише завдяки мужності відважного генерала А. Гізана і готовності та стримуючому ефекту міцної швейцарської армії протистояти потенційному нацистському вторгненню [20, с. 23].

Ведучи мову про міф, пов'язаний з «Національним редутом», варто зупинитися на факті оборони Швейцарії у воєнні роки. Зауважимо, що до і під час Другої світової війни головною метою Швейцарії було зберегти свою незалежність і триматися осторонь бойових дій. Швейцарія приділяла велику увагу питанням оборони як у військовій, так і у цивільній сфері. Щоб стримати загрозу вторгнення, Швейцарська Конфедерація розпочала збільшувати свій оборонний бюджет вже у 1930-х рр. Також у країні активізували давно занедбану підготовку та озброєння новобранців і будували структури національної оборони. Коли 1 вересня 1939 р. розпочалася війна, Швейцарія мобілізувала 430 тис. військових і 200 тис. резервістів. Федеральні Збори призначили Анрі Гізана з кантону Во генералом Швейцарських Збройних сил, тобто головнокомандувачем армії. Спочатку стратегія національної оборони була зосереджена на запобіганні рухів Німеччини на південь від французької Лінії Мажино через Швейцарію. Таким чином, у 1939 р. Швейцарія зосередила свої оборонні позиції на північному кордоні («лінія Ліммат») [22, с. 5].

Перемога Німеччини над Францією влітку 1940 р. викликала тривогу та пригніченість більшої частини країни, так як вся територія, за винятком невеликої ділянки кордону, яку Женева поділяла з Францією режиму Віші, була повністю оточена державами Осі – Італією та Німеччиною. В цей час генерал А. Гізан окреслив свою стратегію «Національного редуту», яка передбачала відхід більшої частини армії до альпійської території та залишення густонаселеного швейцарського плато без будь-якої постійної оборони. Задум полягав у тому, що якщо держави Осі вторгнуться у Швейцарію, «Національний редут» забезпечить остаточне розірвання життєво важливих зв'язків між Німеччиною та Італією [22, с. 6].

Збройні сили та заходи з посилення обороноздатності Швейцарії на початковому етапі війни стали символом згуртування суспільства у контексті вищезгаданої ідеології «духовної оборони» навколо національної ідеї [21, с. 175].

Міф про «Національний редут» існував декілька десятиліть після закінчення війни та мав важливе значення. Особливо в світлі нових ядерних загроз «холодної війни», міф про «Національний редут» служив важливий меті зміцнення національного духу Швейцарії. Він плекав впевненість, щоб, у випадку потреби, кинути виклик будь-якому ворогу та готовності померти за країну ще раз. Той факт, що Швейцарія фактично не

була захоплена під час війни і сприйняття генерала А. Гізана як ключової фігури в захисті та керівництві обороною Швейцарії, поставила його та армію у потужну позицію для визначення суті та формування пам'яті про Другу світову війну. Лише у 1990-х рр. більшість підручників представляли міф про «Альпійський редут» як справжній міф, а не як історичний факт [20, с. 23].

Третій національний міф, створений як стовп колективної пам'яті про Другу світову війну у Швейцарії, був вигадкою щодо ототожнення позиції Швейцарії з образом доброго самарянина. У контексті концепції солідарності як складової суворого нейтралітету Швейцарії (ініціатор М. Петіп'єр) згадувалося про Швейцарію як засновницю Міжнародного Комітету Червоного Хреста, а також гуманітарну та добродійну країну. Під час Другої світової війни роль Швейцарії в образі доброго самарянина була ідеально проілюстрована тим, що вона нібито добровільно відкрила двері для політичних і расових біженців, діючи через Червоний Хрест як головного захисника військовополонених і, доклавши зусиль, щоб «умиротворити зло у війні» [20, с. 23–24].

Коли стало відомо, що Швейцарія ставила позначку в паспорті німецьких та австрійських євреїв зі штампом «J», швейцарський уряд доручив професору права з Базеля та колишньому урядовому раднику К. Людвігу підготувати доповідь про політику Швейцарії щодо біженців. Наразі доповідь відома як звіт Людвіга, що вийшов у 1957 р. [10]. Про автора і його працю вже було зазначено нами вище, однак тут слід зауважити наступне.

К. Людвіг був сповнений рішучості викрити обмежувальне ставлення влади і його доповідь 1957 р. містила деяку різку критику щодо політики щодо біженців під час війни, однак не викликала дискусій у сфері політики пам'яті. Значну роль у підтримці міфу про образ Швейцарії, в якості образу доброго самарянина відіграла преса: ліберальна газета «Neue Zürcher Zeitung», наприклад, заявила, що «урок полягав не в надмірно обмежувальному ставленні, а в тому, що за своєю суттю правильний принцип «щедрого прийняття» мав бути в межах через проблеми з продовольством і вимоги безпеки». Переглядаючи підручники з історії Швейцарії, стає очевидним, що поведінка країни як милосердного благодійника для біженців рідко ставилася під сумнів до 1980-х рр. Тільки через 40 років після війни можна було поставити під сумнів міф про образ Швейцарії в якості образу доброго самарянина під час Другої світової війни [20, с. 24–25].

Швейцарське керівництво та політична еліта відразу у післявоєнний період приділила значну увагу конструюванню пам'яті про війну. Це чітко демонструє, наскільки політичним стало значення історичної пам'яті Швейцарії. По-перше, швейцарська історична пам'ять повинна була бути представлена громадськості у формі, яка була прийнятна для іміджу уряду всередині країни та за кордоном. Уряд намагався суворо контролювати формування пам'яті народу про воєнний час. Інформації повинно було бути достатньо доступної, але не надто, щоб проливати світло на реальну приховану діяльність Швейцарії у часи Другої світової війни. По-друге, уряд вирішував, що можна оприлюднювати, а що ні, а частина істориків відіграла лише підпорядковану роль у цьому процесі. По-третє, пам'ять повинна була «просвітити» населення Швейцарії щодо вірної ролі уряду під час війни та представляти владу у сприятливому світлі.

Конструювання історичної пам'яті про війну слугувала потужним інструментом у владних руках, щоб створити придатне для використання минуле. Однак, варто зауважити, що населення Швейцарії поділяло позитивний імідж своєї країни під час війни. Таким чином, суспільство було цілком готове прийняти заспокійливий образ, запропонований йому його лідерами. Іншими словами, більшість швейцарців погоджувалися зі спрощеною версією прийнятного минулого: вони чули те, що хотіли почути. Здебільшого вони вітали офіційну урядову версію історичної пам'яті про Другу світову війну [20, с. 29].

Уряд Швейцарії, безсумнівно, був головним у формуванні прийнятної історичної пам'яті про війну, хоча і не єдиним. У перші повоєнні роки в Швейцарії армія справила помітний вплив на національні справи у країні. Головним представником армії був генерал А. Гізан, який став одним з найповажніших лідерів Швейцарії після Другої світової війни. Як головнокомандувача швейцарської армії, думка генерала була дуже шанованою та впливовою. Він був у центрі створення публічної ідеалізованої та героїчної версії швейцарської історичної пам'яті про Другу світову війну. Керівництво армії відіграло важливу роль у створенні колективної післявоєнної пам'яті. По-перше, армія стала головним гравцем у захисті швейцарської незалежності і, отже, рятівником Швейцарії. По-друге, це зміцнило думку про те, що існував лише один «правильний» спосіб інтерпретувати та згадувати війну. А. Гізан ледь не вимагав «сліпого» сприйняття його наративу про війну від

швейцарського народу. Просте ставлення під сумнів офіційного наративу було недостойним поняття громадянина Швейцарії і ставало схожим на зраду. Розповіді генерала створювали і укріплювали офіційну версію історичної пам'яті, яка стала дуже міцною лише через кілька місяців після закінчення війни [20, с. 30–31].

Особливо неодноразово зазначав генерал А. Гізан, що спільний досвід солдатів на військовій службі під час війни повинен створити основу для подолання соціальної полярності. А. Гізан часто наголошував, що військове товариство має бути архетипом узгодженості в громадянському суспільстві. Генерал заявив у своєму останньому наказі в якості головнокомандувача армії від 20 серпня 1945 р., що в армії можна було отримати «досвід взаєморозуміння та допомоги, користь якого має бути передана суспільству у нашому спільному житті» [14, с. 59].

Одним із ключових документів, який допоміг встановити траєкторію історичної пам'яті Швейцарії про Другу світову війну, став звіт генерала А. Гізана перед Федеральною Радою про діяльність армії під час війни. Нібито це була звичайна швейцарська документація щодо бойової готовності під час війни. Однак в той же час, звіт значною мірою сформував швейцарську історичну пам'ять про війну, ініціювавши публічну дискусію про події 1939–1945 рр. Перш за все, цей військовий документ мав три основні наслідки: по-перше, це «пам'ятка» духу опору швейцарського народу та його армії; по-друге, це допомогло «мілітаризувати» пам'ять про війну; і по-третє, це зміцнило імідж Швейцарії, яка завдяки своїй мужності змогла вистояти наодинці. У початковий післявоєнний період історична пам'ять Швейцарії про Другу світову війну міцно закріпилася, теми та міфи, створені в той час, виявилися витривалими. Поставити під сумнів цю версію придатного минулого було майже неможливо через закріплення її поколінням воєнного часу [20, с. 31].

Офіційний спосіб вшанування пам'яті про Другу світову війну і особливо значення армії в цьому сприяли врегулюванню політичної напруженості, що панувала у швейцарському суспільстві до початку війни. Дійсно солідарність воєнних років підготувала ґрунт для соціальних і політичних реформ після 1945 р., які були немислимими упродовж 1930-х рр. Одним із прикладів був законопроект про встановлення соціального страхування для людей похилого віку і овдовілих осіб, який підтримали 80% голосів на референдумі 1947 р. Ця система страхування зали-

шалася вимогою політичних лівих сил з початку ХХ ст. [14, с. 59].

Після 1945 р. упродовж багатьох десятиліть заперечення офіційного історичного дискурсу про роль Швейцарії у Другій світовій війні вважалося ознакою комуністичних поглядів і, отже, потенційним актом зради. Доступ до урядових архівів був обмежений з метою захисту офіційного погляду на минуле від викликів нових історичних досліджень [14, с. 59].

Містифіковане сприйняття швейцарцями власної історії було глибоко вкорінене. Проте окремі спогади про війну не були втрачені повністю. Вже з 1950-х рр. починає зростати кількість інтелектуалів, письменників та митців, які мали власний альтернативний погляд на минуле, однак висловлювалися вони лише періодично і це не викликало резонансу у швейцарської громадськості. Проте невдовзі за ними послідувала зростаюча кількість істориків, таких як Г. Крайс або М. Перренд, які поступово розпочали підривати міфи про поведінку Швейцарії щодо нацистської Німеччини. В той самий час швейцарський уряд, здійснював спроби регулювати історію шляхом створення офіційних звітів: в 1962 р. уряд доручив відомому історичному Е. Бонжуру написати звіт про зовнішню політику Швейцарії під час Другої світової війни [20, с. 31].

Уряд погодився дозволити історичному отримати доступ до федеральних документів. Однак влада Швейцарії залишила за собою право цензурувати роботу Е. Бонжура. В результаті було видалено принаймні одну третину оригінального рукопису, і в багатьох випадках це були дуже інформативні документи з першого документального доповнення, як пізніше сам Е. Бонжур зазначив у своїй передмові опублікованої доповіді. Лише коли швейцарська преса та історики різко розкритикували уряд за це, тоді він погодився дозволити Е. Бонжуру оприлюднити низку підцензурних документів [20, с. 35–36].

Однак знову закінчена робота під назвою «Історія швейцарського нейтралітету» зрештою не спромоглася розпочати відкриту дискусію щодо нейтралітету, оскільки презентація зовнішніх відносин Швейцарії була спрямована настільки на традиційне розуміння нейтралітету, що нові відкриття гармонійно вписалися у стару модель знання [19]. Загалом звіт надав підтвердження старого через нове, тому не зміг кинути виклик швейцарському міфу про суворий нейтралітет під час війни, проте сприяв початку більш неупередженому обговоренню ролі Швейцарії та

її ідентичності. Хоча розпал цієї дискусії все таки залишився новому поколінню істориків.

Починаючи з 1960-х рр., швейцарські інтелектуали почали оскаржувати офіційні міфи, представляючи у своїх роботах альтернативні погляди на швейцарське минуле часів Другої світової війни. Деякі письменники та журналісти наприкінці 1960-х рр. неодноразово критикували політику Швейцарії за економічну співпрацю з державами Осі, а також за політику щодо біженців у воєнний час, але офіційні історики продовжували підтримувати традиційний погляд на минуле у своїх дослідженнях. Однак з 1970-х рр. історикам, інтелектуалам вдалося кинути виклик сконструйованій пам'яті про швейцарське міфологічне минуле часів Другої світової війни, зокрема через публікацію наукових досліджень про Швейцарію тих часів [14, с. 60; 20, с. 4].

В 1970–80-х рр. нове покоління істориків підхопило обговорення ролі Швейцарії під час Другої світової війни, дедалі більше деконструювало офіційну історичну пам'ять про війну, створюючи розрив між офіційними міфами і критичними науковими емпіричними дослідженнями. Знадобилося нове покоління істориків та інтелектуалів, часто народжених після війни, щоб поставити під сумнів застарілі офіційні істини та відобразити нову версію складної історії Швейцарії під час Другої світової війни [20, с. 32–33, 37].

Проте такий критичний погляд на роль Швейцарії в 1939–1945 рр. ніколи не досягав широкої громадськості. Для більшості швейцарців традиційний образ Швейцарії як об'єднаної країни, яка чинила опір, продовжував визначати їх погляд на минуле. Їх не турбували дослідження нового покоління істориків, які критично аналізували сутність ідеології швейцарської «духовної оборони» 1930–1940-х рр. та, починаючи з 1980-х рр. також і економічну політику Швейцарії [14, с. 60].

Одним з найвизначніших швейцарських мистецьких уявлень, що розпочав примирятися зі своїм минулим став німецькомовний швейцарський фільм 1981 р. режисера М. Імхофа «Das Boot ist voll» («Човен повний»), заснований на однойменній книзі письменника А. Хеслера. Фільм виразив неспівставність з поточною історичною пам'яттю про Другу світову війну, розповідаючи вигадану історію шести осіб (єврейські брати і сестри), які шукали притулку в Швейцарії у 1942 р., яка офіційно закрила свої кордони для біженців. Фільм нічого не прикрашав. Зрештою, головні герої-біженці були супроводжені владою до кордону, де на них чекала вірна смерть у конц-

таборі Треблінка. Очікувано, що реакції на кіно-проект М. Імхофа були неоднозначними. Ще до фактичного виробництва фільму швейцарський уряд критикував режисера. Він подав заявку на отримання гранту для покриття частини витрат на виробництво проєкту, але Федеральна Рада відмовила йому. Однак фінансування фільму відбулося завдяки наданим коштам швейцарських, австрійських та західнонімецьких телестанцій. У той час як швейцарські ЗМІ нібито були незворушними, міжнародна преса була дуже вражена зусиллями швейцарського режисера. Наприклад, швейцарська газета “Der Tages-Anzeiger” назвала цей фільм «безперечно одним із слабших фільмів М. Імхофа». В той час, як “The Times” була сповнена похвали постановці фільму, зазначаючи, що це щось більше, ніж відкриття. Фільм отримав п’ять нагород на Берлінському кінофестивалі в 1981 р. [20, с. 34–35].

Наприкінці 1980-х рр. швейцарські історики в основному розвіяли головні міфи, які входили до офіційної швейцарської історичної пам’яті про Другу світову війну.

Міф про ототожнення позиції Швейцарії з образом доброго самарянина було спростовано дослідженнями про швейцарську політику щодо біженців з нацистської Німеччини. Важливі дослідження на цю тему були створені ще до 1970–80-х рр., наприклад, вже згаданий нами офіційний звіт К. Людвіга про біженців з 1957 р. Однак аж до 1970-х рр. здійсненням викриттям, пов’язаним з цим питанням, здебільшого не вдалося спровокувати справжню дискусію щодо згадуваної проблематики. Не зважаючи на те, що такі факти, як відмова понад 20 000 єврейським біженцям на швейцарських кордонах у часи Другої світової війни, були доступні швейцарській громадськості, вони не суттєво мали вплив на суспільство та не змінювали громадського самосприйняття власної країни в образі доброго самарянина. Тільки такі проєкти, як телевізійний міні-серіал «Голокост» (1978 р.) або фільм «Човен повний» (1981 р.) створили більш сприйнятливий клімат для публікацій про швейцарську політику щодо біженців [20, с. 37].

В цьому контексті варто виокремити праці: розділ “Bedrohung und Enge (1914–1945)” («Загроза і ув’язнення (1914–1945 рр.)) Г.-У. Йоста у колективному виданні та роботу Ж. Пікара “Die Schweiz und die Juden 1933–1945” («Швейцарія і євреї 1933–1945»). Наукова праця Г.-У. Йоста є розділом у колективній роботі 10 швейцарських істориків з історії Швейцарії від передісторії до після-

воєнного періоду “Geschichte der Schweiz und der Schweizer” («Історія Швейцарії та швейцарців»). Книга вже багато років поспіль (вперше вийшла друком 1986 р.) зарекомендувала себе як обґрунтований виклад швейцарської історії, але не лише політичної, але й економічної, соціальної та культурної. Перша загальна презентація історія країни користується великою популярністю в школах, університетах і в приватному користуванні. У згаданих працях Г.-У. Йоста і Ж. Пікара було неупереджено проаналізовано політику швейцарської влади щодо біженців [23; 6]. Як результат, з доповненням інших критичних академічних публікацій до згаданих вище досліджень, в сукупності з підтримкою широкого відголосу у національних засобах масової інформації було створено нову версію швейцарської політики щодо біженців під час Другої світової війни. Ці колективні зусилля навіть призвели до карбування в 1992 р. офіційної пам’ятної монети з безкомпромісним зображенням колючого дроту та портретом активістки, що допомагала біженцям під час війни Гертруди Курц [20, с. 37–38].

Міф про Швейцарію як нейтральну країну під час війни був розвінчений дослідженнями, що розкривають значення економічних зв’язків між Швейцарією і Третім Рейхом. Роботи К. Урнера та Е. Бонжура показали, як зовнішній тиск змусив Швейцарію відмовитися від нейтральної позиції. Ближче до кінця 1980-х рр. В. Рінгс, П. Утц і Г.-У. Йост виявили, що Швейцарія купувала у нацистської Німеччини величезну кількість золота [20, с. 38].

Однією із найважливіших робіт, яка поставила під сумнів швейцарський міф про нейтралітет була робота М. Хайнігера “Dreizehn Gründe Warum die Schweiz im Zweiten Weltkrieg nicht erobert wurde” («Тринадцять причин, чому Швейцарія не була завойована у Другій світовій війні»), опублікована у 1989 р. Аналізуючи невійськові, але економічні аспекти питання, чому Швейцарія була збережена під час війни, він підірвав не лише міф про нейтралітет Швейцарії, але також і про могутність її армії. Він навіть висловив думку, що систематична фінансова блокада та масовий тиск з боку Союзників змусили швейцарську владу наприкінці війни приборкати досі майже безмежну свободу банків [24].

Поступово, коли ставало відомо про економічні швейцарсько-німецькі відносини, то міф про «Швейцарський національний редут», альпійську фортецю, в якій армія захищала Швейцарію від Третього Рейха, також потрапив під

пильну увагу. Уже в 1970 р. журналіст К. Гейзер зазначив, що А. Гітлеру не довелося окупувати Швейцарію, тому що швейцарська промисловість працювала на нього в будь-якому випадку. Упродовж 1980-х рр. цей погляд дедалі більше підтверджувався науковими дослідженнями. Якби А. Гітлер вирішив вторгнутися до Швейцарії, держави Осі розгромили б швейцарську армію в альпійській фортеці. Г.-У. Йост згадував у 1983 р., що окупація Швейцарії була б дорогою, але безперечно здійсненою без великих труднощів [20, с. 39].

Висновки. Таким чином, формування офіційної моделі політики історичної пам'яті після закінчення Другої світової війни у Швейцарії мало важливу мету і передбачало вирішення таких завдань, як підтримка репутації влади, а отже високого рівня довіри населення, посилення позитивного іміджу країни за кордоном, зміцнення національної ідентичності та суспільної консолідації. Саме тому, влада позиціонувала країну винятково як нейтральну, згуртовану, потужну, добре укріплену та доброзичливу. Відповідно були створені окремі історичні міфи, значна кількість фактів про діяльність країни у воєнні роки була прихована або представлена суспільству частково. Однак з кожним десятиліттям все більше цих фактів ставали відомими громадськості завдяки новим неупередженим дослідженням науковців, напрацюванням журналістів, митців, що зрештою і призвело до суттєвих розбіжностей між їх результатами роботи та офіційною політикою історичної пам'яті. До кінця 1980-х рр. було проведено низку критичних досліджень щодо ролі Швейцарії під час Другої

світової війни, і більшість міфів, створених у післявоєнний період, були розвіяні істориками та інтелектуалами.

Кардинальні зміни у світовому порядку – падіння Берлінської стіни, розпад Радянського Союзу, закінчення «холодної війни» ще більше поглиблювали кризу у Швейцарії. Країні принципово бракувало ідеологічної підтримки для зміцнення національної ідентичності, адже Швейцарія більше не могла покладатися на свої міфи її про роль у Другій світовій війні, за які можна було триматися у такі складні часи. Ця дедалі більша розбіжність між академічними дослідженнями та політикою історичною пам'яттю, у поєднанні як з внутрішньою, так і з міжнародною політичною ситуацією, спровокувало серйозну кризу історичної пам'яті у Швейцарії наприкінці 1980-х рр. Однак криза не одразу спричинила зміну парадигми. Більше того, потрібен був величезний тиск ззовні, щоб примусити швейцарський уряд і громадськість загалом змінити свою офіційну позицію з даного питання. Міжнародний інтерес та обговорення поведінки Швейцарії під час Другої світової війни, та діяльності банків, які після закінчення війни не докладали жодних зусиль, щоб повідомити можливих власників неактивних рахунків вплинули на рішення Федеральної Ради створити Незалежну комісію експертів Швейцарії – «Друга світова війна». Результати діяльності Комісії Берж'є та зміни у парадигмі офіційної історичної пам'яті про Другу світову війну у Швейцарії, до яких призвели висновки та рекомендації експертів, будуть досліджені та представлені у другій частині нашої наукової розвідки.

Список літератури:

1. Швейцарія слідом за ЄС запроваджує дев'ятий пакет санкцій проти росії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3659313-svejcariia-slidom-za-es-zaprovadzue-devatij-paket-sankcij-proti-rosii.html>
2. Independent Commission of Experts Switzerland – Second World War (ICE). URL: <https://www.uek.ch/en/>
3. Bergier J.-Fr. Histoire économique de la Suisse. Lausanne. Payot, 1984.
4. Kreis G. Die Schweiz im Zweiten Weltkrieg. Haymon Verlag, Innsbruck/Wien 2011.
5. Kreis G. Switzerland and Art Traffic 1933–1953 / Oliver Rathkolb (editor). *Revisiting the National Socialist Legacy. Coming to Terms with Forced Labor, Expropriation, Compensation, and Restitution*. Studienverlag Innsbruck-Wien-Bozen-München, 2002.
6. Picard J. Die Schweiz und die Juden 1933–1945. Zürich, 1994.
7. Picard J. Die Vermögen rassistisch, religiös und politisch Verfolgter in der Schweiz und ihre Ablösung von 1946 bis 1973. Bern, 1993.
8. Ludi R. Reparations, Victims, and Trauma in the Wake of the Holocaust / Norman J.W. Goda (Hg.), *Rethinking Holocaust Justice. Essays across Disciplines*, New York, 2017. P. 211–234.
9. Ludi R. What Is so Special about Switzerland? Wartime Memory as National Ideology in the Cold War Era / Richard N. Lebow/Claudio Fogu/Wulf Kansteiner (Hg.). *The Politics of Memory in Post-War Europe*. Durham & London, 2006. P. 210–248.
10. Ludwig C. Die Flüchtlingspolitik der Schweiz seit 1933 bis zur Gegenwart. URL: <http://thata.net/ludwigb-erichtzuchfluechtlingspolitik1957dtvollst.pdf>
11. Stadelmann Jürg, Krause S. “Concentrationslager” Büren an der Aare 1940–1946. Baden, 1999. 134 s.

12. Tanner J. Finanzwirtschaftliche Probleme der Schweiz im Zweiten Weltkrieg und deren Folgen für die wirtschaftliche Entwicklung nach 1945. *Probleme der Finanzgeschichte des 19. und 20. Jahrhunderts*. Published by Dietmar Petzina. Berlin, 1989. P. 77–98.
13. Tanner J. Memory, Money, and Law. How to Come to Terms with the Injustices and Atrocities of the Second World War / Mò Bleeker and Jonathan Sisson (Eds): *Dealing with the Past. Critical Issues, Lessons Learned, and Challenges for Future Swiss Policy*. Bern (SwissPeace), 2004 [KOFF – Series 2004/2]. P. 77–87.
14. Dejung Ch. Dissonant Memories: National Identity, Political Power, and the Commemoration of World War Two in Switzerland. *Oral History*. Autumn 2007. P. 57–66.
15. Dejung Ch. „Switzerland must be a Special Democracy”, Sociopolitical Compromise, Military Comradeship and the Gender Order in 1930s and 1940s Switzerland. *Journal of Modern History*. 82 (2010). P. 101–126.
16. Burgermeister N., Peter N. Intergenerationelle Erinnerung in der Schweiz: Zweiter Weltkrieg, Holocaust und Nationalsozialismus im Gespräch. Springer VS, 2013. 344 s.
17. Urner K. Let's Swallow Switzerland!: Hitler's Plans Against the Swiss Confederation. Lexington Books, 2001. 256 s.
18. Trachsler D. Gute Dienste – Mythen, Fakten, Perspektiven. *Bulletin zur Schweizerischen Sicherheitspolitik*. 2004. S. 33–64.
19. Bonjour. E. Geschichte der schweizerischen Neutralität: In 18 b. Basel: Helbing u. Lichtenhahn. B. 4: 1939–1945. 1970. 488 s.
20. Ormes S. A Masterable Past? Swiss Historical Memory of World War II. An Honors Thesis. 2011. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/303944158.pdf>
21. Печиборщ В.Ю. Політика «збройного нейтралітету» Швейцарії у роки Другої світової війни (1939–1945): військово-політичний та соціально-економічний аспекти : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Печиборщ Вікторія Юріївна; Дипломат. акад. України при М-ві закордон. справ України. Київ. 2017. 218 с.
22. The History of Switzerland. URL:
23. <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/politik-geschichte/geschichte-der-schweiz.html>
24. Jost Hans Ulrich. Bedrohung und Enge (1914–1945). *Geschichte der Schweiz und der Schweizer*. Schwabe Verlag Basel, 2004. 1054 s.
25. Heiniger M. Dreizehn Gründe Warum die Schweiz im Zweiten Weltkrieg nicht erobert wurde. Limmat, 1989. 268 s.

Mudriievskia I.I. FORMATION AND CHANGE OF THE PARADIGM DEVELOPMENT OF THE HISTORICAL MEMORY ABOUT THE WORLD WAR II IN SWITZERLAND

The politics of memory about the World War II in the Swiss Confederation in the post-war period until the end of the 1980s is studied. It is emphasized that the formation of this politics, which began after the end of the war, was influenced by the ideology of “spiritual defense”. It is deduced that the idea of positioning Switzerland as an exclusively neutral, consolidated, powerful and benevolent country was dominated at the basis of the historical memory of the specified period. The article revealed that the country's political and military elites initiated the creation of separate historical myths related to such important concepts of Swiss history of 1939–1945 as strict neutrality, the “National Redoubt”, and humanitarian policy. In this regard, a significant number of facts about the country's activities during the war years were hidden or partially presented to society. It is emphasized that such politics of memory was designed to ensure the internal and external stability of Switzerland, in particular, the support of the authority's reputation in society, the country's positive image abroad, as well as the strengthening of national identity and social consolidation. It is analyzed that with each post-war decade and until the end of the 1980s, thanks to new unbiased research by scientists, the work of journalists, and artists, most of the myths created in the post-war period had been dispelled. Significant divergences between the results of their work and the official politics of memory provoked a serious crisis of the historical memory in Switzerland. It was concluded that the crisis did not immediately cause a paradigm shift and only high pressure from the outside influenced at the decision of the Federal Council to create the Independent Commission of Experts Switzerland – Second World War, which ultimately led to a change in the official position of the authorities on this issue. The activity results of the Bergier Commission and changes in the paradigm of the official historical memory about the World War II in Switzerland, to which led the conclusions and recommendations of experts, will be considered in the second part of our scientific research.

Key words: Switzerland, historical memory, World War II, national identity, historical myth, neutrality, economic and humanitarian policy.